

KÜLTÜRÜMÜZ AÇISINDAN BİREYCİLİK - TOPLULUKÇULUK EĞİLİMLERİ: BİR BAŞLANGIÇ ÇALIŞMASI

Melek GÖREGENLİ

Ege Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada Hui (1988) tarafından geliştirilmiş olan INDCOL (Bireycilik - Toplulukçuluk) Ölçeği, Türkçe'ye çevrilmiş ve Türk örnekleminde kullanılabilirliğine ilişkin bilgi edinebilmek amacıyla güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu araştırmanın bulguları, beklentilerimize uygun olarak, Türk kültürünün belirleyici olarak toplulukçu ya da bireyci yönelimlerinin bulunmadığını göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Bireycilik ve toplulukçuluk eğilimleri, INDCOL Ölçeği.

ABSTRACT

In this study, INDCOL (Individualism-Collectivism) Scale, developed by Hui (1988) was translated into Turkish and its reliability was evaluated in order to obtain information about the scale's application to a Turkish sample. The results of this study provide support to our expectations that the Turkish culture is neither predominantly collectivist nor individualist in orientation.

Key Words: Individualism and collectivism orientations, INDCOL Scale.

GİRİŞ

Bireycilik-toplulukçuluk (individualism collectivism), kültürlerarası psikolojide son yıllarda üzerinde oldukça çok çalışma yapılan ve farklı değişkenlerle ilişkisi içinde irdelenmeye çalışılan önemli kavramlardan biridir. Konunun böylesine popüler olmasının en önemli nedenleri, farklı yazarlar tarafından, kültürlerarası psikoloji perspektifinden hareketle varılmış etik bir kavrama duyulan ihtiyaç ve batı toplumları dışındaki kültürleri anlama çabası bi-

çiminde vurgulanmaktadır (Hui ve Triandis, 1986; Kağıtçıbaşı, 1991; Kağıtçıbaşı ve Berry, 1989; Kim, Triandis, Kağıtçıbaşı, Chin Choi ve Yoon,1994). Bireycilik-toplulukçuluk eğiliminin bir araştırma sorusu olarak anlam kazanması, genel olarak, sosyal davranışın, kişinin kendisi ve sosyal, fiziksel çevresinden kaynaklanan değişkenlerin bir fonksiyonu olarak anlaşılacağı fikrine bağlanabilir. Sosyal psikolojinin genel bilgi birikiminden hareketle, bireyin, diğerleri, gruplar, kültürler ve giderek sosyal çevreyle

* Yazışma Adresi: Yard.Doç.Dr.Melek Göregenli, Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Psikoloji Bölümü Bornova İZMİR

Yazarın notu:Bu araştırmanın verilerinin toplanmasında yardımcı olan öğrencim Psk. Betül Karabulak'a teşekkür ederim.

entegrasyon düzeyinin kültürden kültüre farklılaştığı bilinmektedir. Yeni bir kavram ve zaman zaman yeni yöntemlerle kültürlerarası psikoloji alanında oluşturulmaya çalışılan şeyin, yukarıda sözü edilen entegrasyon düzeyi farklılaşmasının, genel olarak kültürleri birbirinden ayıran sosyal davranışların anlaşılmasında ve giderek kültürlerin sınıflandırılmasında evrensel / etik bir sistematığe ulaşmak gibi görünmektedir. Buradan hareketle *bireyci* olarak adlandırılan eğilim, davranış ve tutumlar düzeyinde benliği (self) kendisinden hareketle oluşturan ve denetimi yine kendi kaynaklarıyla sağlayan kültürlere atfedilmektedir. Bireyciliğin, kavram olarak kökenleri ve psikoloji içindeki yeri bu yazının amacıyla doğrudan ilişkili olmadığı için, burada sadece Erikson'un 'kimlik', Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde tanımladığı 'öz-gerçekleşme' aşamasındaki *birey* ve Rotter'in 'içsel denetim odağı'na sahip olma eğilimlerinin, bireycilik-toplulukçuluk olarak tanımlanan dikotominin bir yanıyla yakından ilişkili olduğunun belirtilmesiyle yetinilecektir. (Waterman, 1984). Değerler konusunda da bireycilikle ilişkili yapıların açıklanmasına yönelik çabalara daha sık rastlanmaktadır (Zavalloni, 1980). Psikoloji ve kültürlerarası psikoloji literatüründen hareketle *toplulukçu* eğilimin ya da bu eğilimin hakim olduğu kültürlerin anlaşılmasının bu denli kolay olmadığını söylemek mümkündür; hatta Bond'a göre (1994), toplulukçuluğun merak uyandırmasının nedenlerinden biri de "Americocentricism" in artık çekici olmamasına neden olacak kadar çok batı kaynaklı doğal olarak bireyciliğe atıfta bulunan teorik ve görgül (empirik) verinin birikmiş olmasıyla ilgilidir.

Kavramın kültürlerarası psikolojideki ilk kuramsal modellerini oluşturan

Hofstede (1980) ve Hui ve Triandis (1986), antropologların sağladıkları verilere dayanarak Amerikalı ve Çinlilerle yapılan gözlemlerde, dikotominin iki yanını oluşturan eğilimler açısından kültürler arasındaki temel farklara işaret etmektedirler. Amerikalılar daha benlik-merkezlidirler ve otonomiye daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Sampson (1977) toplulukçu eğilimle ilişkili olabilecek "sosyal karşılıklılık" (social synergy) terimini kullanarak, bir toplumda yüksek 'karşılıklılık' görüldüğünde, birinin amacının herkesin amacı haline geldiğini vurgulamaktadır; Adler de (1938;1964), sosyal ilgi'yi benliğin sınırlarının aşkını kapsayan bir süreç olarak "diğerlerinin ilgi ve ihtiyaçlarıyla özdeşleşmek" olarak tanımlamıştır (bkz. Crandall, 1980).

Hofstede (1980) ve Hofstede ve Spangerber'in (1987), işe ilişkin değerler konusunda yaptıkları kültürlerarası çalışmalar, örgütsel davranışa kültürel etkileri biçimlendiren dört boyuttan biri olarak bireycilik-toplulukçuluk değişkenini ortaya çıkarmıştır. Yazarlara göre, bireycilik, grup, örgütler ve diğer her biçimdeki kolektiften duygusal bağımsızlık olarak tanımlanırken, tersine toplulukçuluk, aileye, akrabalığa, yapıya, örgüte ve giderek sosyal sisteme duygusal bağımlılık biçiminde ortaya çıkmaktadır; birey ve kolektif arasında karşılıklı ilişkinin yoğunluğu mahremiyeti azaltmakta, buna karşın grup kararlarına ve denetime inanç artmaktadır. Hofstede (1980)'in çalışmasının bulguları, çalışma değerleri açısından Amerikalı, Avustralyalı ve İngilizlerin en yüksek, Venezuela, Pakistan ve Kolombiya kültürlerinin ise en düşük düzeyde bireyci olarak sınıflandırılabilirliklerini göstermiştir. Bu konuda oldukça popüler olan ve sonraki pek çok araştırmaya temel oluşturan bu çalışmanın bireyci ve toplulukçu olarak

adlandırdığı kültürler ve benzerlerinin başka hangi değişkenler aracılığıyla ayırdedilebileceği sorusunun motive ettiği pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalara konu olan değişkenler, öğrenme, pekiştirme, sosyal algı ve bilişsel süreçler gibi temel psikolojik süreçlerden, iç-dış gruba ilişkin algılamalar, çatışma çözme stratejileri gibi daha sosyal psikolojik süreçlere kadar uzanmaktadır (Gire ve Carment, 1993; Gudykuns, Gao, Schmidt ve Nishida, 1992; Lee ve Boster, 1992; Phalet ve Claeys, 1993; Sampson, 1987; Sinha ve Verma, 1987; Tobacyk ve Tobacyk, 1992).

Triandis, Mc Cusker ve Hui'nin (1990) bireyci ve toplulukçu kültürleri birbirinden ayıran temel atırlara yönelik betimlemeleri modernleşmeci yaklaşımların, toplumsal değişmeye ilişkin evrimci bakış açılarını yansıtır görünmektedir. Bireyci kültürel göstergeler olarak büyük kentlere göç, yüksek sanayileşme, yaygın medya etkisi, çekirdek aile ve bunlara bağlı olarak bireysel düzeyde yüksek bağımsızlık ve özerklik ihtiyacı, kendine yeterlilik, hedeflerin bireysel ihtiyaçlarca belirlenmesi gibi olgular belirlenirken, toplulukçu kültürleri tanımlayan özellikler ise bunların karşıtı olan sosyal ve bireysel göstergelerdir: tarımsal ekonomi, geniş aile, aileyle bütünleşme, kişisel amaç ve hedefleri iç gruptan hareketle ifade etme tarzı, hiyerarşi ve uyum, homojen içgrup, güçlü içgrup - dışgrup ayrışması, itaate dayalı sosyalizasyon, yakınlık ve güven arayışı, sosyal destek ve karşılıklı bağımlılık.

Triandis, Leung, Villareal ve Clack (1985), bireycilik-toplulukçuluk dikotomisinin kişilik düzeyinde ortaya çıkışının idiosentrizm-allostrizm kavramlarıyla anlaşılabilirliğini savunmuşlardır. Allostrizm eğilim, öncelikle daha çok sosyal

destek alma açısından diğerinden farklılaşmaktadır. Bu çalışmada Hofstede'nin (1980) çalışmasıyla aynı yönde bulgular elde edilmiş, allostrizm eğiliminde aileyle entegrasyonun daha yüksek olduğu, idiosentrizm eğiliminde kendine yeterlilik ve duygusal bağımsızlıkla ilişkili olduğu savunulmuştur. Triandis ve McCusker (1993) tarafından, bireyci ve toplulukçu kültürleri ayırdeden etik ve emik yapıları belirleyebilmek amacıyla yapılan bir başka çalışmanın verileri de toplulukçu kültürleri tanımlayabilecek etik bir faktör olarak karşılıklı bağımlılık ve allostrizm eğilimi vurgulamaktadır.

Sosyal bilimciler, bireycilik - toplulukçuluk değişkeninin iki yönünden hangisinin insanlık açısından arzulu olduğu konusunda anlaşmaya varmış değildir. Fakat kavramın psikolojinin birikiminden hareketle bakıldığında, semantik olarak çağrıştırdığı anlamların çoğunlukla kavramın bir yanı açısından aşağılayıcı anlamlar taşıdığı belirtilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1994; Sinha ve Tripathi, 1994). Bu değişkenin tanımlanmasına ve karşıt uçların oluşturduğu bir dikotomi mi yoksa bir yanından diğerine gidişin zorunlu / ereksel olduğu bir süreklilik mi olduğuna ilişkin farklı terminoloji ve görüşler vardır. Bir kültürde toplulukçu eğilimler başat olduğunda durumda o toplumun toplulukçu, tersi durumda da bireyci olarak adlandırılması mı gerekmektedir? Yoksa temel sorun, karşıt uçlar biçiminde değil hatta bağımsız boyutlar olarak birarada bulunabilecek, farklı durumlarda ve farklı hedef gruplar için bireysel ve grup düzeyinde farklı biçimler alabilecek olan bu değişkenler açısından bir kültürün bu sürekliliğin neresinde olduğuna mı ilişkindir? Bu soruların yanıtları kuşkusuz, özellikle çok hızlı bir sosyal değişme süreci yaşayan günümüz toplumlarının karmaşık sosyal yapısını

açıklamada yetersiz kalan, genel sosyal ve ekonomik faktörlerden hareket edilerek, bireyci ya da toplulukçu olduğu önkabulüyle seçilmiş kültürlerle yapılan çalışmaların bulgularıyla verilemez. Bireycilik toplulukçuluğun, kültürleri birbirinden ayırdetmede anlamlı ve kullanışlı bir değişken olabilmesi için, bir kültür açısından bu eğilimi ortaya çıkaran özgün koşullar görgül (empirik) olarak araştırılmalıdır (Kağıtçıbaşı, 1994). Ayrıca bireysel atıfların mekanik ortalamalarından değil, organik bir bütün olarak belirli bir kültürün karmaşık kollektif yapılarından hareket edilmeli, kültürel öğelerin ölçümünü kapsayacak etik davranış teorileri yanında emik kültürel yapılara ilişkin bakış açıları ve ölçme yöntemleri geliştirilmelidir (Bond, 1994). Konuyla ilgili tartışmalara daha sonra tekrar dönmek üzere, bu yazıya temel olan araştırmanın modelini sunan Hui ve Triandis'in (1986), bireycilik - toplulukçuluk değişkeninin içeriği konusunda ortak bir çerçeve oluşturabilmek amacıyla, farklı kültürlerden seçilmiş, bu konuda çalışan sosyal bilimcilerle yaptıkları bir çalışmanın verilerinden hareketle oluşturdukları ve kültürleri ayırdedici olduğunu savundukları yedi kategoriye kısaca tanıtalım:

1. Bir kişinin kendi karar ya da edimlerinin diğer insanlar açısından sonuçlarını (kâr ve zararları anlamında) gözönüne alması.

2. Maddi kaynakların paylaşılması.

3. Maddi olmayan kaynakların paylaşılması.

4. Sosyal etkiye açıklık.

5. Kendini sunma ve ar duygusu.

6. Çıktıların ya da sonuçların paylaşılması.

7. Diğerlerinin yaşamlarında kapsıyor olma duygusu.

Görüldüğü gibi bireycilik-toplulukçuluk eğilimini ayırdeden en belirleyici durum, bireyin çok geniş yelpazede tanımlanabilecek 'diğeri / diğerleri' ile ilişkisidir. Schwartz (1990), kişisel ve içgruba ilişkin ilgiler arasındaki kültürlerarası farklılaşmayı tanımlama iddiasında olan bu dikotominin, yetersiz temellendirmelere dayandırıldığını savunmaktadır. Yazara göre bu dikotomiye oluşturmada kullanılan ve farklı kültürleri ayırdettiği savunulan değerler, irfan, akıl, hikmet gibi hem grubu hem de bireyi nitelemede anlamlı bulunabilir. Ayrıca bu değerlerin bazıları iç gruptan çok, daha geniş toplulukları tanımlamaya yönelik değerlerdir, örneğin eşitlik ve sosyal adalet gibi. Yazara göre, evrensel olana ve içgruba ilişkin değerleri bir birinden ayıran kriterler açık değildir; bunların kültürleri birbirinden ayıran bağımsız faktörler olduğunu düşünmekten çok, çoğul ve karmaşık yapılar olduğunu düşünmek gerekmektedir. Mayton ve Sangster (1992) de, bir toplum içindeki alt kültürlerle ilişkin değerlerin değişebildiğini vurgulamıştır.

Kağıtçıbaşı (1987) ve Kağıtçıbaşı ve Berry (1989) de, iç ve dış grubun anlamına ve durumsal faktörlerin etkisine bağlı olarak bireyin gruba bağlılığına ve atıflarına ilişkin tercihinin değişebileceğini belirtmişlerdir. Amaç belirgin olmadığı zaman, toplulukçu kültürler üretim sürecinin sonuçlarından çok dayanışmaya önem atfetmektedirler. Bireyciliktoplulukçuluk dikotomisinin, durumdan bağımsız olarak istikrarlı bir şekilde var olup olmadığı belirsizdir. Algılanan durumsal faktörler (durumsal faktörlere atfedilen anlam; içdiş grup hedefleri; hedefle özdeşleşme; iletişimin amacı v.s.) önemli bir aracı değişken

olarak görülmelidir. Farklı hedefler, amaçlar ve gruplar söz konusu olduğunda iki oryantasyon, aynı kişi ya da grupta aynı anda görülebilmektedir (Kashima, 1987). Ayrıca, bir sosyal kategoriye aşına oluş düzeyi arttıkça, onu değerlendirmede kullanılan kategori sayısı artmakta, buna bağlı olarak da hedef grubu değerlendirmede daha heterojen bir algılama oluşmaktadır (Lee Ting ve Ottati, 1993). Benzer araştırma sonuçlarını ve görüşleri çoğaltmak mümkündür. Bu alanda son yıllarda yapılan çalışmaların çoğunluğunun kültürlerarası olduğu, yani farklı kültürlerden seçilmiş örneklerle çalışıldığı, benzer araçların ya da deneysel yöntemlerin kullanıldığı ve bireycilik toplulukçuluk eğilimleri açısından karşılaştırılan kültürlerin, bu araştırmaların bulgularından hareketle genellikle dikotominin bir ya da diğer yanına yerleştirilebileceği görülmektedir. Türkiye açısından bakıldığında, kavrama ilişkin genel tanımlamalardan ve benzer kültürlerle yapılan çalışmaların bulgularından hareketle, toplumumuzun "toplulukçu" eğilimlere "bireyci" eğilimlere göre daha yüksek oranda sahip olduğu varsayımında bulunmanın ya da böylesi bir beklentinin gerçekçi olduğu düşünülebilir. Bu konuda yapılan az sayıda uygulamalı çalışmanın bulguları ve önerilen modeller (İmamoğlu, 1987; İmamoğlu ve Gültekin, 1993; Kağıtçıbaşı, 1991, 1994) toplumumuzun, ilgili literatürdeki kalıp tanımlamalardan hareketle ve bütün olarak, bu ikili değişkenin "toplulukçu" yanında yer almadığını göstermektedir. Bu yazının sonuç bölümünde daha ayrıntılı tartışılacak olan düşünceler ışığında bu araştırmada amaçlanan, önceki çalışmaların bulgularından hareketle, toplumumuzun hangi sosyal ilişki boyutlarında bireyci ya da toplulukçu olduğunun belirlenmesine yönelik olarak

yapılması gereken bir dizi çalışmaya başlangıç olabilecek nitelikte bir alan çalışmasıyla bu tartışmaya veri sağlanmasıdır. Bu nedenle, benzer çalışmalarla karşılaştırmalar yapılabilmesine olanak sağlayacağı düşünülerek, yukarıda özetlenen araştırmaların pek çoğunda kullanılan INDCOL Ölçeği kullanılmıştır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemini 19-40 yaş arası, 108 kadın 92 erkek oluşturmaktadır. Örnekleme oluşturan kişilerden 98'i üniversite öğrencisi, 102'si farklı mesleklerde çalışan, farklı eğitim düzeylerine sahip yetişkinlerdir. Örneklemin eğitim, yaş, doğum yeri SED vb. değişkenleri bilinmekle birlikte, bu araştırmada incelenen konuyla ilişkilerinde farklılaştırıcı etkilerinin olup olmaması yanıtlanması gereken bir soru olarak ele alınmamıştır.

Kullanılan Araç

Bu araştırmada kullanılan INDCOL (Individualism-Collectivism) ölçeği, Hui ve Triandis (1986) tarafından, yukarıda kısaca aktarılmaya çalışılan, sosyal bilimcilerden oluşan bir örnekleme gerçekleştirilmiş olan çalışmada elde edilen ve kültürleri bireycilik-toplulukçuluk değişkeni açısından ayırdedici olduğu düşünülen boyutlarda oluşturulmuş, Hui (1988) tarafından güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmıştır. INDCOL 6 altboyut ve 62 maddeden oluşmuş, 6'lı Likert tipi bir tutum ölçeğidir. Altboyutlar, eş, anne-baba, akrabalar, komşular, arkadaşlar ve iş arkadaşları olmak üzere toplam 6 kategoride, insanlararası ilişkilere yönelik tutumlarda bireycilik-toplulukçuluk eğilimlerini saptamak üzere oluşturulmuştur. Önceki çalışmada (Hui ve Triandis, 1986) ayırdedici

olmadığı düşünölen 'yabancılar' kategorisine INDCOL'da yer verilmemiştir.

INDCOL'un çevirisi sürecinde, ölçek önce araştırmacı tarafından çevrilmiştir. Ölçeğin çevirisi psikoloji alanında çalışan uzmanlarca gözden geçirilerek düzeltilmiş, daha sonra 40 kişilik İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisine, bir hafta arayla uygulanarak Türkçe ve İngilizce forma verilen tepkiler arasındaki korelasyonun .82 olduğu görölmüştür.

INDCOL'un madde analizi ve güvenilirlik çalışması 140 kişilik E.Ü. Edebiyat Fakültesinin psikoloji dışındaki değişik bölümlerinde okuyan 4. sınıf öğrencileriyle yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler ışığında madde-toplam korelasyonu .10'un altında ve negatif korelasyon gösteren 9 maddenin (orijinal INDCOL'un 2, 3, 4, 11, 14, 22, 49, 50 ve 54. maddeleri) kullanılabilir nitelikte olmadığına karar verilmiştir. Bu uygulamada maddeler atılmadan önce Cronbach alpha=.8143 olarak bulunmuştur. Daha sonra araç, bu yazının bundan sonraki bölümünde sunulan bulguların

elde edildiği 200 kişilik bir örnekleme uygulanarak güvenilirliği tekrar test edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1'de INDCOL'un tümü ve altölçekler açısından güvenilirlik katsayıları ve altölçek ortalamaları sunulmuştur.

Tabloda göröleceği gibi örneklemin tepkileri normal dağılım göstermektedir; yani farklı özelliklere sahip bireylerin oluşturduğu bir örnekleme ilk bakışta, topluluğa (kültüre) özgü bir özellik olarak bireycilik ya da toplulukçuluk eğilimi açısından bir kutuplaşma olgusu görölmemektedir. Eş altölçeğinin güvenilirliğinin düşük olduğu görölmektedir; ilk uygulama sonucunda madde-toplam korelasyonu düşük bulunarak ölçekten çıkarılan 2, 3 ve 4. maddeler de eş altölçeğine aittir. Hui (1988)'nin çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiş ve yazar bu boyutun çok özel bir ilişki alanına ait olduğunu belirterek, ölçeğin diğer boyutları ve tümüne verilen tepkiler arasındaki düşük korelasyonu bu nedene bağlayarak açıklamıştır.

Tablo 1. Indcol Güvenirlik ve Altölçek Ortalama Puanları n= 200

	Altölçek Ort.	S.Sap.	Min.	Max.	Alpha
Eş	17.33	4.12	7.00	29.00	.3085
Aile	40.93	8.78	19.00	73.00	.6341
Akraba	29.03	5.44	16.00	47.00	.5853
Komşular	34.10	8.26	17.00	60.00	.7502
Arkadaş	23.17	5.30	9.00	42.00	.4944
İş Arkd.	35.16	5.80	19.00	56.00	.4967
Tüm ölçek	179.71	25.43	116.0	296.0	.8363

Tablo.2'de de eş altölçeğinin diğer alt ölçeklerle ilişkisinin düşük olduğu, bu altölçeğin sadece aile ve komşular boyutlarıyla anlamlı korelasyon gösterdiği görölmektedir. Ölçeğin tümüyle en

yüksek korelasyon içinde bulunan altölçeklerin ise sırasıyla komşular, aile, akrabalar ve iş arkadaşlarıyla ilişkileri kapsayan altölçekler olduğu görölmektedir.

Tablo.2. Indcol Altölçekleri Arası İlişkiler n= 200

	INDCOL	Eş	Aile	Akraba	Komşu	Arkadaş
Eş	.41*					
Aile	.74*	.33*				
Akraba	.71*	.05	.41*			
Komşular	.77*	.23*	.41*	.51*		
Arkadaş	.62*	.09	.27*	.39*	.36*	
İş Arkadaşı	.63*	.11	.25*	.42*	.35*	.43*

* p < .01 (iki uçlu)

INDCOL'un bundan sonra yapılacak çalışmalarda kullanılabilir en uygun formunun oluşturulmasında yararlı olabileceği düşüncesiyle, örneklem ölçeğe verilen toplam tepkilerin ortalaması (+)(-) standart sapma yoluyla ikiye ayrılmış ve her maddenin bu iki grubu istatistiki olarak anlamlı biçimde ayırmada etkili

olup olmadığı t-test uygulanarak test edilmiştir. Analiz sonucunda ayırdedici olmayan maddeler aşağıda sunulmuştur. Bu maddelerin madde-toplam korelasyonlarının da göreceli olarak düşük olduğu görülmektedir. Tabloda yer almayan maddelerin tümü iki grubu ayırdetmede anlamlıdır (p < .05).

Tablo 3. Indcol'da Toplam Puanı Ayırdetmede Etkisiz Maddeler

Madde	Madde/Toplam Kor.	t	p
1. Eğer koca sporla ilgileniyorsa, karısı da sporla ilgili bir hobiye sahip olmalıdır. Eğer koca borsacı ise, karısı da piyasadaki para durumlarından haberdar olmalıdır.	.1041	1.57	.119
3. Karı kocanın banka hesaplarının ayrı olması, ortak olmasından iyidir.	.1334	1.88	.062
5. Karı kocanın ortak arkadaşlarının olmasından kendi arkadaşlarının olması daha iyidir.	.1396	1.86	.065
11. Ailemin dinini benimserim.	.1975	1.88	.062
15. Eğitim yaşamımdaki başarı ve başarısızlıklarım, ailem tarafından bana sağlanan ilgi ve imkanlara sıkı sıkıya bağlıdır.	.1982	.89	.372
20. Soyadı benimkiyle aynı olan biriyle karşılaşırsam, en azından uzaktan kan bağımlı olup olmadığını merak ederim.	.1489	1.61	.109
46. Öğrencilerin bağımsızlık özelliklerini geliştirmemiz gerekir; böylece okulla ilgili işlerde, diğer öğrencilere fazla güvenmezler.	.1273	1.71	.089

Bireycilik-toplulukçuluk eğilimlerini hangi altölçeklerin ayırdettiğini saptamak amacıyla da, INDCOL'a verilen tepkiler, grup ortalaması (+) ve (-) standart sapma kullanılarak, örneklem 3 gruba (düşük, orta ve yüksek bireycilik

eğilimleri) ayrılarak, altölçeklerle toplam ölçeğe verilen tepkiler arasında diskriminant analizi uygulanmıştır. Birinci grupta 24; ikinci grupta 149 ve üçüncü grupta 27 kişi yer almıştır.

Tablo 4. Indcol İle Altölçekler Arası Diskriminant Analizi Sonuçları*

Altölçek	F	W.Lambda	p
Komşular	40.61	.47279	<.0001
Aile	24.85	.33577	<.0001
İş Arkadaşı	5.74	.29375	<.0001
Arkadaş	4.00	.27165	<.0001
Akraba	3.29	.27165	<.0001
Eş	1.64	.26708	<.0001

* 2 disc. fonksiyon için: W.Lambda=.9863, Constant=-12.34 ve - 2.76

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, tüm altölçekler, örnekleme oluşturan kişilerin düşük, orta ya da yüksek bireycilik (ya da aynı biçimde karşıt olarak toplulukçu) eğilimlerini ayırtetmede anlamlıdır. Analiz sonucunda varyansın % 100' ünü açıklayan iki diskriminant fonksiyon elde edilmiştir. Komşular ve aileyle (anne-baba) ilişkilerde bireycilik-toplulukçuluk eğilimlerini belirlemeye yönelik

olan altölçeklerin ayırdediciliklerinin, diğer altölçeklerle kıyaslandığında çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle, bizim örnekleminiz açısından kişilerin komşular ve aileleriyle ilişkilerinde bireyci ya da toplulukçu eğilimlere sahip olmalarının, diğer ilişki alanlarına göre, genel bireycilik-toplulukçuluk eğilimlerini belirlemede daha etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 5. Indcol Madde Ortalamaları

TOPLULUKÇU TEPKİLERİN YÜKSEK OLDUĞU MADDELER

Madde	Ort.	Altölçek
19. Eğer bir akrabam maddi sıkıntıda olduğunu söylerse, elimden geldiğince yardım ederim.	1.86	Akra.
39. İyi arkadaşlarımla yakın olmaktan hoşlanırım.	1.88	Ark.
12. Mütevazı bir yaşam sürerek biriktirdiğim parayı ihtiyacı olsa da annemin kullanmasına izin vermem.	1.94	Aile
13. Arabamı (varsa) iyi sürücü olsalar da kullanmaları için aileme vermem.	2.06	Aile
41. Tatile arkadaşlarla çıkmak, daha az özgürlük ve daha çok kısıtlama getirir; sonuçta daha az eğlenilir.	2.10	Ark.

Tablonun Devamı

49. Meslektaşlarla birlikte çalışıp, birlikte karar verirken çok az şey kaybedilir, çok şey kazanılır.	2.12	İş
51. İş arkadaşım elektrik ve su parasını ödemek için paraya ihtiyacı olduğunu söylese yardım ederim.	2.20	İş
33. Komşularım benden ya da ailemden hiç ödünç bir şey almamıştır.	2.40	Kom.
20. Soyadı benimkiyle aynı olan biriyle karşılaşırsam en azından uzaktan kan bağımlı olup olmadığını merak ederim.	2.54	Akra.
15. Eğitim yaşamımdaki başarı ve başarısızlıklarım ailem tarafından bana sağlanan ilgi ve imkanlara sıkı sıkıya bağlıdır.	2.66	Aile
36. Yanlarından geçerken komşularım bana selam vermezse çok huzursuz olurum.	2.69	Kom.
50. Okulda başarılı olmak için sınıf arkadaşlarının yardımı önemlidir.	2.71	Ark.
10. Düşüncelerimi ve yeni edindiğim bilgileri ailemle paylaşmam.	2.72	Aile
14. Babaya, topluma yardım ve hizmetlerinden dolayı devlet tarafından ödül bile verilse, çocuk gururlanıp pay çıkarmamalıdır.	2.74	Aile
11. Ailemin dinini benimserim.	2.77	Aile
16. Genç insanlar, eğitim ve meslekle ilgili planlar yaparken ailelerinin önerilerini dikkate almalıdırlar.	2.77	Aile
9. Çocuk, nobel ödülünü kazansa bile aile bundan gurur duyup, pay çıkarmamalıdır.	2.80	Aile
5. Karı- kocanın ortak arkadaşları olmasındansa kendi arkadaşlarının olması daha iyidir.	2.86	Eş

BİREYCİLİK TEPKİLERİNİN YÜKSEK OLDUĞU MADDELER

Madde	Ort.	Altölçek
21. Kazancımı bol keseden mi yoksa pinti davranarak mı harcayacağım hiç bir akrabamı ilgilendirmez.	5.21	Akra.
31. Evleneceğim kişi hakkında komşularımın ne düşüneceği önemli değil.	5.01	Kom.
52. Çoğu kez bir şeyi yaparken yeteneksiz biriyle çalışıp işbirliği yapmaktansa o şeyi tek başına yapmak daha iyidir.	4.96	İş

Tablonun Devamı

53. Bir yemeğe çok kişi karışırsa yemek kötü olur atasözüyle anlatılmak istenen düşünceye katılıyorum.	4.87	İş
17. Kaç erkek çocuğa sahip olmak istediğim konusunu ailemle hiç konuşmam.	4.67	Aile
25. Her ailenin kendine has problemleri vardır. Bunları akrabalara anlatmanın bir yararı yoktur.	4.60	Akra.
42. Parayı çok sevip sevmemem kişisel bir sorundur; arkadaşlarımla bu konudaki düşünceleri beni ilgilendirmiyor.	4.53	Ark.
6. Müzik zevklerim ailemden son derece farklıdır.	4.31	Aile
18. İstediyim erkek çocuk sayısı, ailemin sahip olmamı istediği erkek çocuk sayısından farklıdır.	4.27	Aile
2. Eşim değişik bir dinden olsa bile, bu aramızda her hangi bir çatışmaya yol açmazdı.	4.26	Eş
34. Komşularla görüşürken temkinli olunmalı, çünkü meraklı olduğunuzu, işlerine burnunuzu soktuğunuzu düşünebilirler.	4.20	Kom.
24. Ne tür bir eğitim göreceğime karar verirken yakın akrabalarımla tavsiyelerine kulak asmam.	4.18	Akra.
46. Öğrencilerin bağımsızlık özelliklerini geliştirmemiz gerekir, böylece okulla ilgili işlerde diğer öğrencilere fazla güvenmezler.	4.14	İş
38. Mümkün olsa arkadaşlarımla ortak bir arabaya sahip olmayı isterdim; böylece hepimizin ayrı ayrı fazla para harcamamıza gerek kalmazdı.	4.11	Ark.

Tablo.5'te görüldüğü gibi, bireyci veya toplulukçu eğilimler, belirli altboyutlarda toplanmamaktadır; farklı sosyal ilişki alanlarındaki farklı bağlamlarda bireyci ya da toplulukçu eğilimler oluşmakta, hatta akrabalar/maddi kaynakların paylaşılması (madde, 19-21); komşularla (madde, 34-36) ve aileyle ilişkiler (madde,10-6,7,18) v.b. boyutlarda bireycilik-toplulukçuluk eğilimlerinin birarada varolduğu görülmektedir. Bu bulgu önceki bazı araştırma sonuçları ve kuramsal modelleri destekleyici niteliktedir. (Kağıtçıbaşı, 1987, 1994; Sinha ve Tripathi, 1994).

TARTIŞMA

Bu araştırmanın bulguları, INDCOL'un, yukarıda sunulan sonuçlar doğrultusunda yeniden düzenlenerek, bireycilik-toplulukçuluk çalışmalarında ve ilgili konularda yapılacak araştırmalarda kullanılabilir bir ölçek olduğunu göstermiştir. Ölçeğin, bir dış kriterle ilişkisinden hareketle geçerlik çalışmasının yapılması gerekmektedir. Dış kriter oluşturabilecek değişkenlerin neler olabileceği konusunda ilgili batı kaynaklı literatür yeterince netleşmemiştir; bireycilik-toplulukçuluk eğilimiyle ilişkili olduğu belirtilen otoriteryanizm, denetim

odağı v.b. değişkenler açısından kültürümüzün gösterdiği özellikler ise yeni araştırmaları gerektiren, geleneksel kavramsallaştırmalardan farklı eğilimlere işaret eden sonuçlar sunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1972; Erelçin, 1988; Göregenli, 1992; Karadayı,1994). Buradan hareketle, bundan sonra yapılacak ve bu değişkenlerin kültürümüze özgü yaşama geçiş pratiklerini ortaya çıkaracak olan çalışmaların sonuçlarından hareketle oluşturulacak ölçme araçları kullanılarak, INDCOL'un ekolojik geçerliği saptanabilecektir.

Araştırmanın sonuçları, bireycilik ve toplulukçuluk bağlamında kültürümüzü anlama açısından değerlendirildiğinde ise, önceki araştırma sonuçlarıyla benzer bulgular elde edildiği görülmektedir. Toplulukçu tepkilerin, INDCOL'un tüm boyutlarında yoğunlaşmadığı ya da tutarlı bir dağılım göstermediği görülmektedir. Örneğin maddi kaynakların paylaşılması konusundaki kimi ilişki alanlarında bireyci, diğer bazılarındaysa toplulukçu eğilimlerin yoğunlaşması söz konusudur. Belki de Sinha ve Tripathi'nin (1994) kullandıkları türde, bireyci ve toplulukçu eğilimlerin birarada değerlendirilebileceği bir ölçme aracı kullanılsa, bu iki değişkenin aynı anda bulunabileceği sosyal psikolojik boyutları saptayabilmemiz mümkün olacaktır. Sinha ve Tripathi (1994), kültürlerin bireyci ve toplulukçu olarak sınıflandırılması çabasının Batı'da çok sık kullanılan dikotomik bakış açılarından hareketle karmaşık sosyal gerçeklikleri ve kültürel yapıları, stereotipik bir anlayışla kategorilendirmeye yol açtığını ve sonuçta iyi/kötü ayırımına gidildiğini vurgulamışlardır.

Yazarlara göre, Batı kültürleriyle örneğin Hint kültürünü farklı kılan temel motif, benlik ile diğeri arasındaki ya da

içgrup - dışgrup ayırımını belirleyen sınırların niceliğiyle değil niteliğiyle ilgilidir; bir Batılı için bu sınırın sosyalizasyon pratikleri boyunca net ve sabit olması özendirilirken, Hintli için sınırın esnekliği ve bağlama bağlı olarak değişebilir olması gerekliliği bir değer olarak vurgulanmaktadır. Yazarlar çok sayıda etnik ve dinsel ayrıma dayalı grupların yaşadığı Hindistan'da yaptıkları çalışmada iki eğilimin birarada bulunduğunu ve önemli olanın bu iki yönün hangi sosyal davranış alanlarında ve nasıl etkileşim yapılarıyla yaşama geçirildiklerinin anlaşılması olduğunu belirtmişlerdir.

Gerçekte modernleşmeci yaklaşımlardan hareketle ve evrenselci bir bakış açısını çağrıştıran bu dikotomi arayışı Kağıtçıbaşı (1994), Bilgin (1994) ve bir çok yazarın vurguladığı gibi, kültürlerin evrimci-ereksel bir bakış açısıyla değiştiğini vurgulamakta ve varılacak zorunlu (ve iyi) yerin bireycilik ya da modernleşme boyunca ilerleme- olduğunu sezdirmektedir. Bu konuda sunulan görgül veriler de vardır: Örneğin Bierbrauer, Meyer ve Wolfradt (1994)'ın Almanya'da Türkler, Koreliler, Kürtler, Lübnanlılar ve Almanlardan oluşan bir örnekleme yaptıkları çalışmada, Almanya'da yaşama süresine bağlı olarak toplulukçu eğilimlerden bireyci eğilimlere doğru bir değişimin söz konusu olduğu savunulmuştur. Oysa değişen yaşam stillerine bağlı olarak toplulukçu eğilimlerin hangi açıdan değiştiğini ya da değişmediğini keşfedebileceğimiz gibi, endüstri sonrası dönemde bireyciliğin hangi yönleriyle güç kaybettiğini ve hangi açılardan da kalıcı olabildiğini görebiliriz: Örneğin, İmamoğlu, Küller, İmamoğlu ve Küller (1993) İsveç'e kıyasla ülkemizde metropollerde dahi insan ilişkilerinin daha çok önemsendiğini ve bu ilişkilerin daha yoğun yaşandığını belirtmektedirler.

Ayrıca son yıllarda ülkemizin de yaşadığı pek çok toplumsal sorunla yakından ilişkili olduğu vurgulanan ve "evrenselcilik - farkçılık" başlığı altında ele alınabilecek farklı sosyal davranış alanlarının (örn., sosyal kimlik) incelediğimiz değişkenle ilişkisi de, konunun, üzerinde durulması gereken bir başka boyuttur (Bilgin,1994).

Kağıtçıbaşı'na göre, (1987;1990) temel sorun bağımlılık/bağımsızlık olarak kavramsallaştırılabilecek diğeri ile "ilişkililik" sorunudur. Bağımlı ya da karşılıklı bağımlılıkla tanımlanabilecek olan kişilerarası ilişkiler ve aile kültürüne karşılık gelen "ilişkililik" ve bağımsızlığa dayalı kişilerarası ilişkiler ve iyi tanımlanmış kişisel sınırlarla ifade edilebilecek olan "ayrışma" kültürü. Bu anlayıştan hareketle bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerini temel psikolojik bir boyut olarak ele almamızı sağlayacak olan otonomi ve ilişkililik boyutlarında kültürleri çözümleme çabası daha anlamlı görünmektedir. Kağıtçıbaşı'na göre; bir aile değişim modeli olarak sunduğu bu iki değişkenin diyalektik sentezi optimal bir çözüm olarak görünmektedir. İmamoğlu (1987), İmamoğlu ve Gültekin (1993) ise, "karşılıklı bağımlılık" modeli çerçevesinde; ilk bakışta çelişkili gibi görünen ayrışma ve bütünleşme süreçlerinin sağlıklı biçimde dengelenmesi yoluyla ulaşılabilecek olan, her kültürün kendi ihtiyaçlarını çözümlemesine yönelik, 'dengelenmiş toplumsal birey' modelini önermektedirler.

Sonuç olarak, bireycilik ve toplulukçuluk eğilimleri açısından, kültürümüzün kabaca sınıflandırılabilmesinin mümkün olmadığı; bundan sonra yapılacak çalışmalarda ilişkili olabileceği düşünülen değişkenler üzerinde çalışılarak -örn., mahremiyet,

denetim odağı, sosyal kimlik v.b. toplumumuza özgü emik yapıların ortaya çıkarılması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Bierbrauer, G., Meyer, H., & Wolfradt, U. (1994). Measurement of normative and evaluative aspects in individualistic and collectivistic orientations: The cultural orientation scale (COS). In Kim, U., Triandis, H.C., Kağıtçıbaşı, Ç. et al. (Eds.), *Individualism and collectivism* (pp.189-200). Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal bilimlerin kavşağında kimlik sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Bond, M. H. (1994). Into the heart of collectivism: A personal and scientific journey. In Kim, U., Triandis, H. C., Kağıtçıbaşı, Ç. et al. (Eds.), *Individualism and collectivism* (pp.66-77). Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Crandall, J.E. (1980). Adler's concept of social interest: Theory, measurement, and implications for adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 481-495.
- Erelçin, F. G. (1988). *Collectivistic norms in Turkey: Tendency to give and receive support*. Yayınlanmamış master tezi. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul.
- Gire, J. T., & Carment, D.W. (1993). Dealing with disputes: The influence of individualism-collectivism. *The Journal of Social Psychology*, 133(1), 81-95
- Göregenli, M. (1992). Toplumumuzda bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri konusunda bir ölçek geliştirme çalışması. VII. *Ulusal Psikoloji Kongresi Bildirileri*, Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Gudykunst, W. B., Gao, G., Schmidt, K. L., & Nishida T. (1992). The influence of individualism collectivism, self-monitoring, and predicted outcome value on communication ingroup and outgroup relationships. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 23 (2), 196-213.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage Pub.
- Hofstede, G. & Spangenberg, J. (1987). Measuring individualism and collectivism at occupational and organizational levels. In Ç.Kağıtçıbaşı (Ed.), *Growth and progress in cross-cultural psychology* (pp. 113-123), Lisse, Holland: Swests and Zeitinger.
- Hui, H.C. (1988). Measurement of individualism - collectivism. *Journal of Research in Personality*, 22, 17-36.
- Hui, H.C., & Triandis, H.C. (1986). Individualism-collectivism: A study of cross-cultural researchers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 17(2), 225-248.

- İmamoğlu, O. (1987). An interdependence model of human development. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology*, Lisse, Holland: Swests and Zeitinger.
- İmamoğlu, O. & Gültekin, Y.Y. (1993). Önerilen dengelenmiş toplumsal birey modeli ışığında üniversite gençliğinin sorunları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 8 (30), 27-42.
- İmamoğlu, O., Küller, R. İmamoğlu, V., & Küller, M. (1993). Social psychological worlds of Swedes and Turks in and around retirement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24 (1), 26-41.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1972). *Sosyal değişimin psikolojik boyutları*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1987). Individual and group loyalties : Are they compatible?. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.) *Growth and progress in cross-cultural psychology*. (pp 94-104). Lisse, Holland: Swests and Zeitinger.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. In J. Berman (ed.), *Nebraska Symposium on Motivation*, (135-200). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1991). *İnsan, Aile, Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1994). A critical appraisal of individualism and collectivism : Toward a new formulation. In U. Kim, H. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi & G. Yoon (Eds.), *Individualism and Collectivism Theory, Method, and Applications*, (pp 52 - 66). Beverly Hills, CA: Sage Pub.
- Kağıtçıbaşı, Ç. & Berry, J.W. (1989). Cross-cultural psychology: Current research and trends. *Annual Review of Psychology*, 40, 493-531.
- Karadayı, F. (1994). *Toplumumuzda bireycilik toplulukçuluk eğilimlerinin bir göstergesi olarak ilişkili özerklik ölçeğini geliştirme çalışması*. VIII. Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulmuş bildiri, İzmir.
- Kashima, Y. (1987). Conceptions of person : Implications in individualism / collectivism research., In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.) *Growth and progress in cross-cultural psychology*. (pp 104-113). Lisse, Holland: Swests and Zeitinger.
- Kim, U., Triandis, H.C., Kağıtçıbaşı, Ç., Choi, S. & Yoon, G. (Eds.). (1994). *Individualism and collectivism: Theory, method and applications*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Lee, H. O., & Boster, F. J. (1992). Collectivism-individualism in perceptions of speech rate: A cross cultural comparison. *Journal of cross-cultural psychology*, 23(3), 377-388.
- Lee Ting, Y. & Ottati, V. (1993). Determinants of in-group and out-group perceptions of heterogeneity. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24 (3), 298-318.
- Mayton, D. M. & Sangster, R. L. (1992). Cross-cultural comparison of values and nuclear war attitudes, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 23(3), 340-352.
- Phalet, K. & Claeys, W. (1993). A comparative study of Turkish and Belgian youth, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24(3), 319-343.
- Sampson, E.E. (1987). Individualization and domination : Undermining the social bond. In Ç. Kağıtçıbaşı (ed.), *Growth and progress in cross-cultural psychology* (84-94). Lisse, Holland: Swests and Zeitinger.
- Schwartz, S.H. (1990). Individualism-collectivism: Critique and proposed refinements, *Journal of Cross-Cultural Psychology* 21(2), 139-157
- Sinha, D. & Tripathi, R.C. (1994). Individualism in a collectivist culture: A coexistence of opposites. In U. Kim, H. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi & G. Yoon (Eds.), *Individualism and Collectivism Theory, Method, and Applications*, (pp 52 - 66). Beverly Hills, CA: Sage Pub.
- Sinha, J. B. P., & Verma, J. (1987). Structure of Collectivism. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.) *Growth and progress in cross-cultural psychology* (pp 123-130). Lisse, Holland: Swests and Zeitinger.
- Tobacyk, J. J. & Tobacyk, Z. S. (1992). Comparisons of belief-based personality constructs in Polish and American university students, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 23 (3), 311-325.
- Triandis, H. C., Leung, K., Villareal, M.J., & Clack, F.L. (1985). Allocentric versus idiocentric tendencies: Convergent and discriminant validation. *Journal of Research in Personality*, 19, 395-415.
- Triandis, H. C., McCusker, C., Betancourt, H., & Iwao, S. (1993). An etic-emic analysis of individualism and collectivism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24(3), 366-383.
- Triandis, H. C. & McCusker C. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 1006-1020.
- Waterman, A. S. (1984). *The psychology of individualism*. New York: Praeger.
- Zavalloni, M. (1980). Values. In H.C. Triandis & W. Brislin (eds.), *Handbook of cross-cultural psychology: Vol.5. Social Psychology*. (pp 73-120). Boston: Allyn and Bacon.